

літературного процесу. Головні акценти лекції: високий рівень національної свідомості та естетично-виховні доміанти у творах для дітей, їх жанрово-стильова розмаїтість, висока поліграфічна якість книжок. У лекції розглядаються твори для дітей Оксани Лятуринської, Дмитра Чуба, Юрія Шкурмеляка, Віри Вовк, Лесі Храпливої, Романа Завадович, Ігоря Качуровського, Катерини Перелісної, Леоніда Полтави та ін.

Завершує курс української дитячої літератури оглядова тема “Розвиток української дитячої журналістики: від “Дзвінка” до “Пізнайка””. У лекції розглядається історія української дитячої періодики, яка веде свій родовід від журналу “Дзвінок” (Львів, 1890-1914). Часопис обрано точкою відліку через багаторічну популярність і виняткове значення у розвитку дитячої літератури. “Дзвінок” започаткував традиції українського дитячого часопису, які продовжує сучасна дитяча періодика і навіть періодика діаспори.

Отже, традиційний принцип компонування лекційного матеріалу не дозволяє повною мірою охопити програму курсу, навіть її допустимий мінімум, окрім того обмежує можливості художнього аналізу твору, не сприяє розглядові еволюції жанрів дитячої літератури. Пропонований ракурс вивчення курсу дозволяє детальніше розглянути історію дитячої книги, масштабніше охопити літературний матеріал, зорієнтувати вивчення творів у площину загальнолітературних і художньо-естетичних проблем, глибше проникнути у творчу лабораторію майстра.

Використана література:

1. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 3 – 4 класи. – К.: Початкова школа. – 2003. – 296 с.
2. Що непокоїть найбільше? Запрошення до розмови про стан сучасної дитячої літератури // Література. Діти. Час. – 1987. – С. 12–27.

Анотація

В предлагаемой статье освещены некоторые современные аспекты преподавания курса «Детская литература» на педагогическом и филологических факультетах. Рассматривается возможность изучения детской литературы по жанровому принципу, что позволяет расширить объем изучаемого материала проследить генеалогию жанров детской литературы.

Чередніченко Г.А.

Національний університет харчових технологій, м. Київ

ДИДАКТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ

Наукова проблема: роль та місце дидактичної гри як засобу розвитку творчих здібностей студентів у навчальному процесі вищого закладу освіти. Наукова проблема тісно пов'язана з практичним завданням активізації навчальної діяльності студентів

університету. Визначенню ролі та значення дидактичної гри присвячено ряд досліджень та публікацій. Оскільки гра – явище досить багатогранне та багатофункціональне, різні автори зверталися до різних функцій гри у навчальному процесі. Л.С. Виготський вважає гру коренем будь-якої творчості. А.А.Окунєв відмічає, що гра дозволяє включити в роботу весь колектив, стимулює творчу діяльність. Гру як метод розвитку творчої активності розглядає Ю.П. Азаров. Е.Піаже підкреслював, що гра, як найефективніший метод розвитку творчих здібностей, має бути спрямована перед усім на розвиток творчого мислення. К.Д.Ушинський, Н.К.Крупська, А.С.Макаренко розглядали гру як самостійну творчу діяльність. Але ця проблема недостатньо досліджена у педагогічній теорії та практиці, хоч є достатньо важливою. Ціль статті: розглянути можливості дидактичної гри як засобу розвитку творчих здібностей студентів у процесі навчальної діяльності.

Великі творчі можливості гри визначаються головним чином тим, що вона виросла на основі практичної діяльності людей. З одного боку гра відображає прогрес суспільства, являючи собою засіб передачі накопиченого досвіду від покоління до покоління, з іншого – надає можливість особистості впливати на оточуюче середовище. Ось чому роль гри у формуванні особистості і, особливо, творчої індивідуальності дуже важлива [9].

Творчість у процесі праці і гри має багато спільного. Працюючи, людина прагне до удосконалення способів праці. Під час гри удосконалюються, міняються умови дій, засоби, створюється щось нове, що не існує в реальному житті, проявляється індивідуальність людини. Тобто, гра виступає як одна з умов повноцінного розвитку особистості. Це джерело мислення, благородних почуттів та прагнень. Вона робить життя радісним, виховує творче відношення до дійсності, підвищує працездатність [8].

К. Гросс зазначає, що гра – це вправи природних нахилів [7]. Виходячи з цього визначення, можна зробити висновок, що граючи (або виконуючи вправи), особистість розвивається. Так само, як розвиваються м'язи під час фізичних вправ, розвиваються в іграх творчі здібності особистості.

Д.Б. Ельконін підкреслює, що гра виступає як засіб пізнання, як засіб розвитку поведінки особистості, її розумових дій та мотиваційно-споживацької сфери. Тобто, гра виконує і навчальну, і виховну, і розвиваючу функції. Беручи до уваги, що суть "педагогічного процесу – єдність процесів навчання, виховання та розвитку на основі цілісності й спільності" [12, с.74] ми зробили висновок, що використання ігор у процесі вивчення іноземної мови відповідає завданням цілісного педагогічного процесу вищої школи.

Зацікавлений ходом гри, студент дуже швидко починає цікавитися навчальним матеріалом, пов'язаним з нею. Виникає потреба вивчити, зрозуміти, запам'ятати його, щоб підготуватися до гри, щоб не програти, досягти успіху, перемоги. Саме інтерес є найсильнішим стимулом дій гравців, він задає творчу направленість особистості,

викликає позитивні емоції, які супроводжують процес пошуку, прискорюють його, пробуджуючи евристичність мислення. В грі людина не тільки утримує задоволення від пошуку рішення, але і знаходить його швидше. При цьому інтерес має як пізнавальну, так і мотиваційну направленість [2].

Гра – це вид активної творчої діяльності, спрямованої на розвиток творчих здібностей, фізичних та інтелектуальних сил, моральних якостей. Як і будь-яка діяльність гра має мету, засоби, результат і сам процес гри, в ході якого відтворюються взаємовідносини між людьми, суті людської діяльності, її завдання [10].

Можливість розвитку творчих здібностей у процесі гри у різні часи відмічали М.Ж.Арстанов, І.А.Барташнікова, І.П.Волков, Б.П.Нікітін, П.І.Підкадистий, А.П.Усова, Ж.С.Хайдаров та інші.

Гра в значній мірі сприяє розвитку творчих здібностей. У самій природі ігор закладені можливості розвитку таких здібностей, як гнучкість і оригінальність мислення, вміння конкретизувати, розвивати та втілювати в життя задуми, швидкість думки, сміливість тощо [1].

Мотивація ігрової діяльності носить внутрішній характер. Враховуючи інтерес студентів до гри, необхідно поступово залучати їх до більш складних творчих форм ігрової активності. Для розвитку творчих здібностей особливе значення має сам процес гри, експериментування, комбінування, а зовсім не її результат.

В.О.Моляко серед інших видів творчості виділяє ігрову творчість, спрямовану на участь суб'єкта у грі, яка потребує робити зміни, нововведення, відгадки, знаходити результат [4]. При цьому відбувається "творча переробка" пережитих вражень, комбінування їх і побудова на їх основі нової дійсності, що відповідає запитам та потягам самої особистості [2].

Творча активність особистості в грі зумовлюється тим, що гра дозволяє відчутти значимість свого "Я", особливо в тих випадках, коли студент знаходить те чи інше оригінальне рішення, яке відразу впливає на траєкторію гри і відповідним чином оцінюється (ведучим гри чи самими учасниками гри); відбувається поступове зняття напруги, скутості, нерішучості і зростання мобілізуючої напруги на основі інтересу до ігрового процесу [2].

Ігрова діяльність надає можливість використовувати здобуті знання, "вступати" у різні стосунки при вирішенні ситуації, взятої з реального життя або змодельованої у грі, завдяки чому збагачується соціальний досвід особистості, розвиваються творчі здібності, формується творча особистість.

Специфічними особливостями гри є: уявна ситуація, роль, правила, сюжет, засоби гри. Всі вони сприяють розвитку творчих здібностей. Уявна ситуація створює умови для вільного комбінування відомими фактами, явищами, домислювання невідомого. Виконуючи роль, студент перетворюється у іншу особу, фантазує і активно діє. Правила гри зумовлюють відповідну спрямованість уяви та фантазії. Засоби гри

сприяють перевтіленню. Людина "творить", граючись. Виконання ігрової ролі, рольових завдань забезпечує природну мотивацію і невимушений характер засвоєння знань, вимагає швидких дій, задовольняє різні потреби студентів.

У навчанні, що реалізує ігровий підхід, студенти програють ролі, переживають реально існуючі комунікативні ситуації. При цьому всі ролі мають суто професійне спрямування, тому їх виконання вимагає певних професійних знань, оскільки прийняти професійно грамотне рішення неможливо без відповідних знань. Виконання ролі передбачає додаткову професійну підготовку студентів. Беручи активну участь в ігровій ситуації на заняттях з іноземної мови, студенти не тільки поповнюють свої професійні знання, а й розширюють запас професійної термінології на іноземній мові, відпрацьовують певний стиль комунікативної поведінки, реалізують свої творчі можливості.

Посталюк М.Ю. та група вчених з Казані вважають ефективною таку гру, яка дозволяє реалізувати завдання розвитку творчого стилю діяльності студентів в єдності трьох його складових: мотиваційної, змістовної та комунікативної. Ці компоненти – проблематизація, рефлексія і діалог – можна виділити як послідовні етапи гри [5, с.162]. Але частіше всього, в залежності від предметного змісту ігрової діяльності, вони начебто "пронизують" всю гру, оскільки дидактична гра, як уже вказувалося, характеризується безперервним виникненням проблемних ситуацій під час розгортання рольових позицій гравців; діалог супроводжує процес прийняття рішень чи взаємодії ролей (в драматизаціях), а періодичний вихід в рефлексивну позицію дозволяє свідомо рухатися до мети. Слід відмітити, що унікальність дидактичної гри поміж інших форм вузівського навчального процесу полягає в можливості реалізувати одночасно всі три фактори розвитку творчого стилю діяльності, тобто дидактична гра є механізмом його розвитку [5].

Джерелом встановлення творчої направленості студентів у навчальному процесі є розвиток їх навчальної самосвідомості через процеси рефлексії. Рефлексивна позиція студентів суттєво відрізняється від репродуктивної, яка тяжіє до стереотипізації і характеризується поверховим відношенням до пошуку, прагненням швидше розв'язати завдання через використання готових засобів без попереднього осмислення умов, даних задачі, без ретроспективного аналізу отриманих результатів з точки зору їх раціональності, однозначності [3, с.158].

Прояв творчої індивідуальності у грі характеризують параметри. Виділяючи їх, дослідники відзначають, що рівень вияву того чи іншого параметра може бути різним – від найвищого до найнижчого. Ми згодні з думкою А.І.Ткаченко, що такими параметрами є: активність, самостійність, ініціативність, інтерес до творчості, винахідництво [9].

Погоджуючись з думкою С.Л. Рубінштейна, що розвиток людини – це розвиток її здібностей [6], вважаємо, що передусім необхідно розвивати творчі здібності

особистості. Ми розуміємо творчі здібності як сукупність індивідуальних психічних властивостей особистості, що забезпечують її успішну навчально-творчу діяльність і завдяки яким люди відрізняються один від одного.

Враховуючи, що основою розвитку особистості є її прагнення до активної діяльності у даному дослідженні ми розглядали ігрову діяльність як засіб розвитку творчих здібностей студентів. Тим більше, що "почуття володаря знань пробуджується в особистості найсильніше, звичайно, тоді, коли вона безпосередньо щось досліджує, відкриває, коли схоплює конкретні факти, явища" [8, т.2, с.481].

За О.О.Вербицьким гра мобілізує резерви розумової діяльності, так як з однієї сторони, посилює пізнавально-оцінювальне сприймання інформації, а з іншої – заповнює прогалини в наявній інформації за рахунок комплексного "бачення" мікропроблем, які виникають в процесі гри. Це розширює діапазон мислення, так як студент вчиться не тільки бачити місце, де була помилка, але і розуміти чому вона відбулася і які наслідки за собою потягне. Мислення гравців стає і ретроспективним і прогностичним. В діловій грі зав'язуються такі взаємовідносини, які самоорганізують ділову співпрацю, насичують міжрольове спілкування морально-психологічним змістом, настроюють гравців на спільне вирішення проблем, які виникають у ході гри [2].

І.А.Барташнікова та інші науковці пропонують системи ігор для тренування творчих здібностей та доводять, що різноманітні розвивальні та навчальні ігри сприяють, зокрема, розвитку творчого мислення та інших творчих здібностей особистості. Найбільш повно і наочно творчі здібності особистості проявляються в неочікуваних і нетипових ситуаціях. Такі ситуації, будучи проблемними, несуть у собі можливість і необхідність постановки цілей, що є дидактичною умовою розвитку активної особистості.

За О.О.Вербицьким гра активізує творчі здібності особистості і дозволяє: бачити те, що не вкладається в рамки раніше засвоєних знань; взаємопов'язувати різнопредметні фактори, які впливають на процес вирішення і кінцевий результат (економічні, матеріально-технічні, організаційні, соціально-психологічні, моральні, правові та інші); цілісно сприймати ряд взаємопов'язаних проблем; знаходити в пам'яті інформацію у потрібний момент; переключатися з одного класу явищ на інші; доповнювати недостатню інформацію інтуїтивним шляхом [2].

Відомо, що розвиток особистості відбувається в умовах її різнопланової діяльності (ігрової, навчальної, трудової), але ігрова діяльність посідає особливе місце, тому що вона має великий потенціал для формування особистості.

Гра – ефективний засіб навчання, але не універсальний. К.Д.Ушинський підкреслював, що, граючи, можна легко навчити читати і писати, але серйозна навчальна праця потребує таких зусиль, які тренуються лише у відповідній діяльності [11]. Тому необхідно раціонально використовувати ігрові завдання та ігри у навчально-

виховному процесі. До недоліків ігрової форми навчання перш за все слід віднести високі затрати в процесі розробки і підготовки.

На сучасному етапі розвитку вищої школи спостерігається перевантаження студентів, переважне використання словесних форм у навчально-виховній роботі, недостатня кількість часу для відпрацювання навичок, обмежене використання видів колективної творчої діяльності, недостатнє врахування вікових особливостей та інтересів студентів. Використовуючи різні види ігор, можна вирішити чимало з цих проблем. Ігрова діяльність не тільки допомагає при навчанні, а й забезпечує загальний комфортний стан.

Використана література:

1. Барташнікова І.А. Розвиток уяви та творчих здібностей у дітей 5-7 років: тести та ігри. – Тернопіль: Богдан, 1998. – 85 с. (Азбука для батьків).
2. Вербицький А.А. Активное обучение в высшей школе: Контекстный подход: Методическое пособие. – М.: Высш. школа, 1991. – 207 с.
3. Евдокимов В.И. Эффективность применения дидактических средств в альтернативных технологиях обучения // Альтернативні ідеї, підходи і технології навчання та освіти. – Тернопіль: ТДІНГ, 1993. – Ч. 2. – С. 67-68.
4. Моляко В.А. Психология решения школьниками творческих задач. – К.: Рад. школа, 1983. – 101 с.
5. Посталюк Н.Ю. Творческий стиль деятельности. Педагогический аспект. – Казань, 1982.
6. Рубинштейн С. Л. Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1976. – 416 с.
7. Спиваковская А. С. Игра – это серьезно. – М.: Педагогика, 1981. – 144 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: У 5т. – К.: Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.; Т. 2. – 670 с.; Т. 3. – 670 с.; Т. 4. – 638 с.
9. Ткаченко А.И. Игра как средство формирования творческой индивидуальности младшего подростка: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Научн. исслед. ин-т общих проблем воспитания АПН СССР. – М., 1977. – 19 с.
10. Усова А.П. Роль игры в воспитании детей / Под ред. А.В.Запорожца. – М.: Просвещение, 1976. – 96 с.
11. Ушинский К. Д. Избранные педагогические сочинения: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1974. – 438 с.
12. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М.: Педагогика, 1978. – 304 с.

Аннотация

В статье рассматривается проблема о роли и месте дидактической игры как средства развития творческих способностей студентов в учебном процессе активизации учебной деятельности студентов университета.